

Foto: Anda van Riet

MEERTALIGHEID IN DE MVT-LES

Ervaringen van docenten met het gebruik van een praktische checklist

De toenemende relevantie van meertaligheid en de aandacht ervoor in de samenleving en het onderwijs gaan ook de moderne vreemde talen niet voorbij. Hoe kunnen mvt-docenten aandacht schenken aan meertaligheid en wat zijn hun ervaringen hiermee?

EMMA BENSCHOP

In het onderwijs in de moderne vreemde talen (mvt) gaat het vaak om de vraag hoeveel en wanneer het Nederlands gebruikt mag worden in plaats van de doeltaal. In de vreemdetaalles ligt aandacht voor meertaligheid die verder reikt dan het Nederlands als moedertaal echter binnen handbereik. De meertalige realiteit is namelijk dat er naast Nederlands ook thuishalen, dialecten, Engels of straattaal worden gesproken in de directe leefomgeving van jongeren. Regionale talen zoals Fries of Limburgs kunnen daarbij niet vergeten worden. Dit heeft als resultaat dat vrijwel iedereen beschikt over een meertalig repertoire dat flexibel kan worden ingezet (Van den Branden, 2010). Binnen deze brede opvatting van meer-

taligheid openen er deuren naar de mvt-les.

Docenten staan wel open voor meer meertaligheid in de les, maar hebben ook behoefte aan concrete handvatten om aandacht te besteden aan meertaligheid (Van Beuningen & Polišenská, 2019). Daarom heb ik samen met een enkele collega's van SLO op basis van literatuur en een leerganganalyse een praktische checklist, die een 'naastlegger' wordt genoemd, opgesteld met zeven manieren om aandacht aan meertaligheid te besteden in de vreemdetaalles (Benschop et al., 2021). Deze zeven manieren worden ondersteund met concrete, uitgewerkte voorbeelden uit leergangen Engels, Duits, Frans en Spaans (de naastlegger is te raadplegen op <vlt.nl/mvtnaastlegger>). Vijf docenten Engels hebben de naastlegger vervolgens gebruikt om aandacht te beste-

den aan meertaligheid in hun lessen. Dankzij diepte-interviews is er een goed beeld ontstaan over wat deze docenten vooral nuttig en praktisch haalbaar vonden voor lessen waarin ook gangbare leergangen worden gevolgd en aandacht wordt besteed aan belangrijke taalvaardigheden zoals lezen en luisteren.

Meertaligheid in de les

Tijdens de lessen Nederlands leren kinderen vaak eerder nadenken over taalkundige thema's zoals de waarde van talen en dialecten dan tijdens de mvt-les, waar de nadruk toch vaak ligt op het zich zo snel mogelijk eigen maken van de betreffende taal – vaak in een bepaalde variant. Ook als een leerling een andere thuistaal heeft dan het Nederlands, zijn er steeds meer initiatieven om die in

te zetten bij het leren van Nederlands, zoals de webapp Moedertaal in NT2 (Leufkens, 2019). Bij moderne vreemde talen lijkt dat minder aan de orde te zijn. Immers, iedere leerling moet zich toch deze vreemde taal op dezelfde manier eigen maken? Toch doet zowel kennis over als beheersing van diverse talen en dialecten er wel degelijk toe bij het leren van een nieuwe taal. Daarom hebben wij bij het samenstellen van de naastlegger (in navolging van Van Avermaet, 2015) een tweedeling gehanteerd in manieren om aandacht te besteden aan meertaligheid: *talensensibilisering* en *functioneel meertalig leren*.

Talensensibilisering in de mvt-les kan worden gestimuleerd door leerlingen kennis te laten maken met regionale verschillen en variëteiten binnen de doeltaal, maar ook door verschillende vreemde talen onderling te

Zowel kennis over als de beheersing van diverse talen en dialecten doet ertoe bij het leren van een nieuwe taal

vergelijken. Daarnaast kan er aandacht worden besteed aan de meertaligheid in de eigen omgeving of die van anderen. Als leerlingen bijvoorbeeld teksten lezen over meertalige families in een land waar de doeltaal wordt gesproken, dan wordt het bewustzijn van en de kennis over meertaligheid, andere talen en variëteiten vergroot. Dit talig bewustzijn is een niet te onderschatten middel dat een open houding en sociale cohesie kan bevorderen, omdat mogelijke vooroordelen worden weggenomen (Hajer & Spee, 2017).

Bij *functioneel meertalig leren* wordt bestaande taalkennis ingezet om de doeltaal – in dit geval een moderne vreemde taal – te leren. Dit kan door aspecten van de doeltaal te vergelijken met een thuistaal, het Nederlands of een andere moderne vreemde taal. Hierdoor wordt de doeltaal gebouwd op een fundament van bestaande taalkennis (zie bijvoorbeeld Cummins, 2001). Daarbij kan ook aandacht worden besteed aan vormen van intonatie en non-verbale communicatie, die soms verschillen van de talen die leerlingen al kennen. Als leerlingen beginnen met het leren van een vreemde taal, kan het gebruik van receptieve meertaligheid of luistertaal bovendien nuttig zijn. Op deze manier worden leerlingen gestimuleerd om de doeltaal receptief te begrijpen, maar kunnen ze zich ultiem in een voor hen meer bekende taal (Günther-van der Meij et al., 2020).

Op basis van bovenstaand raamwerk hebben wij onderzocht op welke manieren mvt-leergangen voornamelijk aandacht besteden aan meertaligheid. Hierbij werd rekening gehouden met de herkomst van de leergang, het leerjaar en schoolniveau. Kort gezegd worden in leergangen met een Nederlandse herkomst vooral vergelijkingen gemaakt tussen talen, terwijl internationale leergangen meer (accent)verschillen binnen de doeltaal benadrukken. Nationale leergangen lijken dus meer te halen uit de bestaande taalkennis van leerlingen, hoewel de aandacht voor functioneel meertalig leren achterblijft bij de voorbeelden van talensensibilisering.

Ervaringen met de naastlegger

Na een beeld van bestaande leergangen te hebben gekregen, hebben we een naastlegger ontwikkeld die de theorie achter talensensibilisering en functioneel meer-

talig leren combineert met praktijkvoorbeelden uit de geanalyseerde leergangen. Deze naastlegger is een handzaam document dat is onderverdeeld in zeven categorieën, waaronder puntsgewijs concrete voorbeelden staan van lesactiviteiten (zie ook de kaderteksten). In de interactieve versie zijn ook scans van de voorbeelden uit leergangen Engels, Duits, Frans en Spaans te vinden. Op die manier dient de naastlegger als inspiratiebron voor docenten om met kleine, subtiele aanpassingen meertaligheid een onderdeel van hun les te maken.

Deze categorieën met voorbeelden vormden het uitgangspunt van een vervolgonderzoek, waarbij docenten Engels de naastlegger gebruikten om aandacht te besteden aan meertaligheid op een manier die bij hun lessen past. Dit deden docenten vaak door oefeningen te doen waarin lees-, luister-, spreek- of schrijfvaardigheid centraal stond, maar meertaligheid kwam ook naar voren tijdens gesprekken met leerlingen die min of meer spontaan ontstonden. Die oefeningen en gesprekken gingen bijvoorbeeld over accentverschillen binnen het Engels. Ook werden in de uitleg Engelse zinsconstructies niet alleen vergeleken met het Nederlands, maar

Voorbeelden die in de naastlegger staan, zijn gegroepeerd onder zeven categorieën. Zo kan binnen de eerste categorie, meertalig bewustzijn, meertaligheid van leerlingen worden ingezet door middel van een taalportret of talenpaspoort. Ook kan de meertaligheid van anderen worden ingezet door leerlingen een tekst te geven over de talen die een bekend persoon spreekt. Daarnaast kan meertaligheid in de samenleving worden gebruikt door het te hebben over de talen en dialecten van een (doeltaal)land.

Een ander voorbeeld is categorie zes, met manieren om de aanwezige taalkennis van leerlingen in te zetten. Hierbij vergelijken leerlingen aspecten uit de doeltaal met een taal die ze al kennen. Dit kan resulteren in een opdracht waarbij leerlingen woorden uit een Spaanse tekst opzoeken die op Engelse woorden lijken, maar leerlingen kunnen ook een woord in de doeltaal vertalen in hun eigen taal of dialect, en daarbij doorspreken over mogelijke verschillen.

ook met een regionale variëteit zoals Limburgs wanneer veel leerlingen in die klas Limburgs spraken. Een docent koos er zelfs voor om leerlingen uit te dagen om de strekking van een Deense tekst te begrijpen. Door middel van Engelse vragen over de tekst werden leerlingen gestimuleerd om hun talenkennis maximaal in te zetten, waardoor leerlingen volgens de docent versted stonden over hun eigen kunnen.

Hoewel de docenten allemaal de naastlegger met voorbeelden tot hun beschikking hadden, zijn ze in veel gevallen creatief geweest met het bedenken van manieren om meertaligheid een plek te geven in hun lessen. Desalniettemin is er in de praktijk vooral aandacht besteed aan het Nederlands (of Limburgs) als thuistaal, en minder aan niet-Europese thuistalen. Docenten gaven ook aan dat lastig te vinden en zich minder zeker te voelen over het stimuleren van talen die ze zelf niet of nauwelijks beheersen. Ze zagen het gebruik van de thuistaal, of dat nu Nederlands of een andere taal is, als een kort uitstapje, waarna er weer werd overgegaan op de doeltaal, omdat daar tenslotte de focus ligt. Het is positief dat docenten die eerst weifelend dachten

Docenten zagen het gebruik van de thuistaal, of dat nu Nederlands of een andere taal is, als een kort uitstapje, waarna er weer werd overgegaan op de doeltaal

dat aandacht voor meertaligheid voor verwarring zou zorgen, na de interventie enthousiast waren over de opdrachten die ze met de leerlingen hadden gedaan. Dat enthousiasme kwam ook omdat de leerlingen positief op de activiteiten reageerden, wat volgens de docenten onder andere kwam doordat het lesaanbod als nieuw en interessant werd ervaren.

Kwalificatie en socialisatie

Omdat volgens Curriculum.nu (2019) een meertalige benadering bijdraagt aan de drie kerndoelen van onderwijs, namelijk *kwalificatie*, *socialisatie* en *persoonsvorming* (zie Biesta, 2012), is aan de docenten gevraagd in hoeverre zij zich daarin kunnen vinden. Hierbij is *persoons-*

TALENSENSIBILISERING	<i>meertalig bewustzijn</i> – leerlingen bewust maken van meertaligheid in de samenleving, maar ook van de meertaligheid van zichzelf of van een ander
	<i>verspreiding doeltaal</i> – leerlingen kennis laten maken met de omvang van het doeltaalgebied
	<i>intralinguïstische variatie</i> – leerlingen kennis laten maken met taalvariatie binnen het doeltaalgebied
	<i>metalinguïstisch bewustzijn stimuleren</i> – leerlingen bewust maken van de overeenkomsten en verschillen tussen talen/variëteiten
FUNCTIONEEL MEERTALIG LEREN	<i>taalleerstrategieën</i> – leerlingen stimuleren om strategieën te gebruiken die het taalleerproces ondersteunen
	<i>inzet aanwezige talenkennis</i> – leerlingen stimuleren hun talenkennis in te zetten bij het leren van de vreemde taal
	<i>receptieve meertaligheid (luistertaal)</i> – leerlingen Nederlands of een andere vreemde taal laten gebruiken als de doeltaalvaardigheid niet voldoende is voor taalproductie

Meertaligheid in het moderne vreemde talenonderwijs: naastlegger bij de voorbereiding van lesactiviteiten. De activiteiten in de naastlegger (zie <vllt.nl/mvtnaastlegger>) zijn ondergebracht in twee thema's en zeven categorieën

vorming buiten beschouwing gelaten, omdat de bijdrage hieraan moeilijk waar te nemen valt op basis van een paar meertalige activiteiten. Wat kwalificatie of kennisvorming betreft, waren docenten het erover eens dat er zeker geleerd kan worden van meertalige activiteiten, voornamelijk als het gaat om de verhoogde inzet van bestaande taalkennis. Dit is echter wel taalafhankelijk, en docenten twijfelen over het nut van activiteiten zoals in de naastlegger als het gaat om talen die typologisch ver van het Nederlands af staan. Om leerlingen die het Nederlands nog amper beheersen, goed te faciliteren in het leren van vreemde talen zou een intensievere, meer op de individuele leerling toegepaste methode noodzakelijk zijn. De docenten vonden wel dat het gebruik van de naastlegger kennis vergrootte bij zowel een- als meertalige leerlingen, omdat het hierbij ook gaat om het bewustzijn van variatie binnen de doeltaal en hun eigen meertalige kennis.

Het doel van *socialisatie* is dat leerlingen zich bewust worden van (elkaars) culturen en tradities en daar positief mee omgaan (Biesta, 2020). Docenten zijn het erover eens dat het nuttig is om door een meertalige benadering een positieve attitude te bevorderen over regionale variatie binnen de doeltaal. Hoewel er werd aangegeven dat leerlingen soms een negatieve houding hebben jegens alle vreemde talen, werd bewustwording van taalvariatie wel als een belangrijk doel gezien dat bereikt kan worden door middel van activiteiten uit de naastlegger. Als deze bewustwording vervolgens resulteert in een positieve houding ten opzichte van talige en culturele verschillen binnen de klas, kan dit een gunstige uitwerking hebben op de sociale cohesie tussen leerlingen (Hajer & Spee, 2017).

Potentieel voor in de klas

Nadat docenten in een aantal lessen aandacht hadden besteed aan meertaligheid, reflecteerden ze op de uitkomsten en potentie van bredere aandacht voor meertaligheid binnen het mvt-onderwijs. De meeste docenten vonden de naastlegger voldoende om te weten wat er van hen werd verwacht, en ze waren het erover eens dat ze de naastlegger wilden blijven gebruiken om zo meer aandacht te schenken aan meertaligheid. Het zou echter niet iets worden dat ze zeer frequent zouden doen; docenten hielden meertalige activiteiten liever als optie wanneer er tijd over is.

Het blijkt dus dat mvt-docenten aandacht voor meertaligheid wel belangrijk vinden, maar tot op een zekere hoogte, waarbij het zorgen voor afwisseling in de les en het creëren van een bredere horizon bij leerlingen

belangrijke factoren zijn. Hierbij heeft de voorgestelde curriculumherziening weinig effect, zo denken de docenten. Ze doceren namelijk vooral wat ze zelf belangrijk vinden én wat terugkomt op de (veelal summatieve) toets. Ook zal de school of sectie open moeten staan voor veranderingen wanneer deze veelomvattend zijn. Aandacht voor meertaligheid past volgens de docenten goed binnen hun huidige lesschema's, waarbij meertalige activiteiten samen kunnen gaan met het oefenen van vaardigheden. Een interessante uitkomst is wel dat docenten meertalige activiteiten nuttig vonden voor zowel voornamelijk eentalige als meertalige leerlingen. Dit omdat het voor de eentaligen tot meer kennis over en een positievere houding ten opzichte van talen kan leiden, terwijl bij meertaligen hun talenkennis erkend wordt en ze die ook daadwerkelijk kunnen inzetten.

Conclusie

De naastlegger met zeven manieren om aandacht aan meertaligheid te besteden heeft zeker potentie voor implementatie in de mvt-les. Docenten kunnen voorbeelden volgen of hun creativiteit kwijt in het ontwerpen van hun eigen meertalige activiteiten. Het zou hierbij goed zijn als de talen onderling samenwerken: diverse activiteiten zijn bij alle talen, zowel Nederlands als moderne vreemde talen, in te zetten. Zo kunnen de talen met elkaar een open houding richting talige en culturele diversiteit bewerkstelligen bij de leerlingen, waar vervolgens iedere taal, en daarmee haar sprekers, van profiteert. ■

LITERATUUR

- Avermaet, P. van. (2015). Waarom zijn we bang voor meertaligheid? *Levende Talen Magazine*, 102(7), 6–10.
- Benschop, E., Quay, C. de, Babete, T., & Tammenga-Helmantel, M. (2021). Meertaligheid in het mvt-onderwijs: Een analyse van het aanbod aan meertaligheid in leergangen Engels, Frans en Spaans. *Levende Talen Tijdschrift*, 22(4), 27–39.
- Beuningen, C. van, & Polišínská, D. (2019). Meertaligheid in het voortgezet onderwijs: Een inventarisatiestudie naar opvattingen en praktijken van talendocenten. *Levende Talen Tijdschrift*, 20(4), 25–36.
- Biesta, G. (2012). *Goed onderwijs en de cultuur van het meten: Ethiek, politiek en democratie*. Boom Lemma.
- Biesta, G. (2020). Risking ourselves in education: Qualification, socialization, and subjectification revisited. *Educational Theory*, 70(1), 89–104.
- Branden, K. van den. (2010). *Handboek taalbeleid basisonderwijs*. Acco.
- Cummins, J. (2001). Bilingual children's mother tongue: Why is it important for education. *Sprogforum*, 7(19), 15–20.
- Günther-van der Meij, M., Duarte, J., & Coret-Bergstra, M. (2020). Meertalig voortgezet onderwijs voor iedereen. *Levende Talen Magazine*, 107(6), 16–20.
- Hajer, M., & Spee, I. (2017). *Ruimte voor nieuwe talenten: Keuzes rond nieuwkomers op de basisschool*. PO-Raad.
- Leufkens, S. (2019). Hoe benut je de meertaligheid van cursisten in de NT2-les? De webapp 'Moedertaal in het NT2-onderwijs'. *Les*, 37(209), 30–33.

nieuws

Young adult-literatuur op de leeslijst

De meerderheid van de docenten Nederlands staat leerlingen toe om *young adult*-boeken te lezen voor hun leeslijst in de bovenbouw van havo (78%) en vwo (63%). Dit blijkt uit een onlangs afgeronde studie van promovenda Linda Ackermans van de Radboud Universiteit onder 158 docenten Nederlands. *Young adult*-boeken vergroten de leesmotivatie van leerlingen, aldus de docenten. Daarnaast zijn deze boeken voor leerlingen herkenbaar, en ze kunnen een brug vormen naar de literatuur voor volwassenen.

Of *young adult*-boeken moeten worden toegestaan in het literatuuronderwijs, is al jaren onderwerp van debat. De literaire kwaliteit van deze boeken is daarbij een belangrijk twistpunt. Sceptici zijn echter in de minderheid, zo laat deze studie zien. 70 procent van de ondervraagde docenten beschouwt jongerenromans als literatuur; 30 procent doet dat niet. Docenten die *young adult*-boeken als literatuur zien, staan deze boeken ook vaker toe voor de lijst.

77 procent van de docenten Nederlands leest ook zelf *young adult*-literatuur. Toch zijn de meeste docenten naar eigen zeggen 'niet goed' of slechts 'redelijk' op de hoogte van het aanbod aan recent verschenen *young adult*-boeken. Docenten Nederlands die niet of minder bekend zijn met het aanbod aan jongerenromans en/of deze boeken zelf niet lezen, staan hun leerlingen ook minder vaak toe om deze boeken te lezen voor hun lijst. Het principe 'onbekend maakt onbemind' lijkt hier dus op te gaan.

Hoewel de meerderheid van de docenten positief oordeelt over *young adult*-literatuur op de leeslijst, besteden zij relatief weinig aandacht aan *young adult*-boeken in hun lespraktijk. In het literatuuronderwijs aan havo-leerlingen besteden de meeste docenten 'soms' aandacht aan *young adult*-boeken, en in het literatuuronderwijs aan vwo-leerlingen 'zelden'. Zij geven in dat geval leestips, lezen (fragmenten) uit *young adult*-boeken met hun leerlingen of lezen hun leerlingen uit deze boeken voor.

'Het inzetten van *young adult*-literatuur in het literatuuronderwijs biedt mogelijkheden om zowel het leesplezier als de ontwikkeling van de literaire competentie van leerlingen te bevorderen', aldus Ackermans. 'Daarbij hoeft cultuuroverdracht van Nederlandse historische letterkunde of aandacht voor moderne meesterwerken zeker niet in het gedrang te komen: juist een combinatie van verschillende soorten literaire werken kan de leeservaring verrijken.' Het volledige rapport is te lezen op <vlt.nl/ya>. Stichting Lezen

Socialmediagebruik onder jongeren

Sociale media zoals TikTok, Instagram en Twitter maken het makkelijk om eindeloos door te blijven scrollen. Maar dat betekent niet dat er direct sprake is van 'doomscrollen', eindeloos gebruik met een negatief effect op het welzijn. Dat zegt Nastasia Griffioen, die onlangs promoveerde aan de Radboud Universiteit op onderzoek naar smartphonegebruik onder jongeren.

'De vrees voor de effecten van smartphones en sociale media lijkt vergelijkbaar met de vrees voor radio, televisie of Dungeons & Dragons in eerdere generaties. De maatschappij is bang dat sociale media jongeren beschadigen, en al meer dan een decennium zijn onderzoekers bezig uit te zoeken of jongeren er nadelige effecten van ondervinden', legt gedragsonderzoeker Griffioen uit.

Haar voornaamste conclusie: er bleek over het algemeen geen verband tussen het gebruik van sociale media en hoe de jongeren zich voelden op de korte termijn. 'Maar hun relatie met social media is wel heel gecompliceerd. Het hangt sterk af van de persoon, de context en allerlei andere factoren', merkt Griffioen op. 'Denk bijvoorbeeld aan de coronapandemie: tijdens de lockdowns zaten heel veel mensen thuis en was er weinig ruimte voor sociaal contact buiten de deur. We zagen dat sociale media in die periode juist een erg positief effect had – nog meer dan normaal – omdat het toch nog voor enig contact zorgde.'

Wat in ieder geval wel impact lijkt te hebben op hoe jongeren smartphonegebruik ervaren: het maatschappelijke debat. Griffioen: 'Tijdens mijn gesprekken met jongeren over hun smartphonegebruik hoorde ik vaak dingen als "Ik weet dat ik er niet op moet zitten, maar..." en "Het is zonde van mijn tijd, maar...". Omdat we continu in onze omgeving en in de media horen over smartphoneverslaving en andere gruwelverhalen, ontstaat het idee dat het wel slecht móét zijn. Door onze onderzoeksmethodes te verbeteren krijgen we een beter idee van de échte impact, en kunnen we die ingebouwde schaamte misschien wegnemen. Het is lastig om je goed te voelen over iets wanneer de maatschappij blijft zeggen dat het slecht is, ook al is daar geen wetenschappelijke basis voor.' Radboud Universiteit